

Słowo wstępne

Historia wojskowości na łamach „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Historica” gości dość często. Tak jest również w przypadku tego tomu, który zawiera teksty dotyczące dziejów militarnych Polski i świata od schyłku XV po wiek XX.

Większość zebranych tu artykułów omawia stan przygotowań struktur wojskowych do konfliktu, stąd tytuł tomu – *Ante bellum*. Do tej grupy zaliczyć można oparty o zamkowe inwentarze artykuł **Olega Hańskiego**, poświęcony zasobom broni palnej gromadzonej w zamku w Kamieńcu Podolskim, w okresie od końca XV w. po lata siedemdziesiąte XVI w.

Wojskowości XVI-wiecznej dotyczy artykuł **Aleksandra Bołdyrewa**, który zajął się mowami, jakie – zdaniem kronikarzy z epoki – dowódcy wygłaszali przed bitwą do swych wojsk. Przeprowadzona w artykule analiza prowadzi do wniosku, że alokucje, które występują na kartach tych dzieł, miały niewiele wspólnego z rzeczywistością.

Kresowej twierdzy – Trembowli – dotyczy opracowanie **Tadeusza Grabarczyka**, który w oparciu o lustracje z lat 1550 i 1551 przedstawił ówczesny wygląd tego zamku oraz przechowywane tam zasoby uzbrojenia. Artykuł opatrzony został aneksem, w którym znalazła się lustracja trembowelskiej twierdzy z 1550 r.

Prace, jakie podjęto w 1587 r. przy fortyfikacjach Krakowa w związku z zagrożeniem miasta ze strony wojsk Maksymilina Habsburga przedstawił **Jacek Zinkiewicz**. Mimo że obrońcy nie mieli wiele czasu, zdążyli przygotować się do odparcia wrogich wojsk.

Poczynania króla Władysława IV Wazy w kontekście konfliktu z Księstwem Moskiewskim w latach 1632 i 1633 przeanalizował **Mirosław Nagielski**. W artykule przedstawiono trudności, jakie król musiał przezwyciężyć w formowaniu armii mającej wyruszyć na odsiecz Smoleńska.

Krzysztof Ślusarek w swym artykule ukazał skalę rabunków, jakich w małopolskich dobrach hrabiego Antoniego Józefa Lanckorońskiego dopuszczaly się wojska biorące udział w wojnie 1794 r. Porusza też wątek wrogiego nastawienia chłopów ze złupionych dóbr do ich właścicieli.

Zbieranie informacji o przeciwniku to jeden z kluczowych elementów przygotowań do wojny. Te zagadnienia porusza **Piotr Szlanta**, analizujący działania austro-węgierskiego konsulatu w Warszawie w latach bezpośrednio poprzedzających wybuch I wojny światowej. Wiadomości dotyczące kwestii militarnych pozyskiwano zarówno z miejscowej prasy, jak i od informatorów chętnie oferujących swe szpiegowskie usługi.

Rywalizacji wywiadu brytyjskiego i irlandzkiego w latach 1919–1921 poświęciła swój artykuł **Antonina Pawłowska**. Autorka ukazuje strukturę tych służb oraz ich słabości i atuty.

Kolejne dwa artykuły dotyczą przygotowań do wojny z armią bolszewicką w 1920 r. **Marta Milewska** w swym artykule przedstawiła proces tworzenia Armii Ochotniczej pod dowództwem Józefa Hallera, mającej stanowić wsparcie dla regularnych wojsk polskich. W opracowaniu ukazano przebieg tworzenia tej formacji, stosunek różnych grup społecznych do wstępowania w jej szeregi, przeanalizowano dane dotyczące liczby ochotników z poszczególnych okręgów.

Z kolei rolę działań propagandowych strony polskiej podczas wojny w 1920 r. scharakteryzowała **Jolanta Załączny**. Aby zmobilizować społeczeństwo do obrony kraju, tworzone plakaty, broszury i ulotki. Do tekstu dołączono ciekawy materiał ilustracyjny.

Andrzej Wojtaszak przeanalizował układ sieci kolejowej oraz omówił prace nad jej przebudową. Sporo uwagi poświęcił gen. Aleksandrowi Szychowskiemu i jego koncepcjom przygotowania polskich kolei do udziału w wojnie.

Polityczne i militarne przygotowania Włoch Mussoliniego do wojny prześledził **Maciej Franz**. Autor omówił rozbudowę infrastruktury państwa (drogi, porty, lotniska), ekspansję w Afryce i Europie, rozbudowę sił zbrojnych oraz kontakty dyplomatyczne *duce* z politykami innych krajów poprzedzające przystąpienie Włoch do wojny 10 czerwca 1940 r.

Kwestii mobilizacji wojsk w 1939 r. poświęcony został artykuł **Witolda Jarno**. Autor omówił uwarunkowania i przebieg formowania się wielkopolskiej 25 Dywizji Piechoty w przededniu wybuchu wojny. Zauważył, że pomimo rozlicznych trudności dywizja sprawnie osiągnęła wymagany stan etatowy.

Klaudia Kierepka omawia organizację i działalność służby archiwalnej funkcjonującej od 1941 r. w ramach armii gen. Władysława Andersa. Z jej inicjatywy powołano kronikarzy, którzy według przygotowanych dla nich instrukcji mieli dokumentować wszelką działalność swych jednostek, zbierać relacje od uczestników

walk. Zachowane do dziś kroniki i dzienniki stanowią cenne źródło do dziejów polskich sił zbrojnych na Zachodzie.

Drażliwy problem dezercji żołnierzy pochodzenia żydowskiego z polskich oddziałów na Zachodzie podczas II wojny światowej poruszył w swym artykule **Janusz Zuziak**. Głównym powodem porzucania służby był antysemityzm w szeregach wojska. Dowództwo starało się temu przeciwdziałać, mimo to dezercje w 1944 r. były na tyle liczne, że mogły negatywnie wpłynąć na możliwości operacyjne polskich oddziałów.

Przygotowania wojsk niemieckich i Armii Czerwonej do walk o Szczecin w 1945 r. stały się przedmiotem rozważań **Dariusza Wybranowskiego**. Opisał on warunki terenowe oraz stan i rozmieszczenie wojsk obu stron. Szczegółowo przedstawił także przebieg walk i zwrócił uwagę na pamięć o nich wśród współczesnych.

Jednym z dwóch artykułów dotyczący konfliktów zbrojnych na Bliskim Wschodzie jest opracowanie **Magdaleny Pogońskiej-Pol**. Ukazała ona tło społeczne przygotowań Egiptu, działania polityków oraz stan egipskiej armii w przededniu ataku tego państwa na Izrael w 1948 r.

Krzysztof Lesiakowski prześledził postawy Polaków wobec konfliktów zbrojnych i kryzysów, jakie miały miejsce na świecie w latach 1945–1968. Jak zauważa autor, strach przed wojną jest czymś naturalnym i powszechnym, odczuwany był także w Polsce. Tu jednak, w omawianym okresie, wojnę postrzegano też jako szansę na zmianę na lepsze – sytuacji politycznej, ekonomicznej i społecznej w kraju.

Również Egipcjowi, tym razem w kontekście działań poprzedzających wojnę Jom Kippur w 1973 r., poświęcony został tekst **Łukasza Przybyło**. Autor omówił długotrwałe i staranne przygotowania armii egipskiej do błyskawicznego przekroczenia kanału Sueskiego, co miało jej umożliwić przełamanie obrony izraelskiej.

Andrzej Wojcieszak w artykule o zadaniach 5 Armii NRD w ofensywnych planach Układu Warszawskiego scharakteryzował nie tylko zadania wojsk wschodniemieckich, ale także plany zaczepne bloku wschodniego w jego schyłkowym okresie.

Wyrażamy nadzieję, że zebrane w tym tomie artykuły spotkają się z zainteresowaniem czytelników, którzy docenią rzetelny warsztat badawczy autorów i oryginalność poruszanej tematyki.

Tadeusz Grabarczyk

Uniwersytet Łódzki / University of Lodz

 <https://orcid.org/0000-0002-6197-9457>

Magdalena Pogońska-Pol

Uniwersytet Łódzki / University of Lodz

 <https://orcid.org/0000-0001-7525-6260>